

Αγαπητοί αναγνώστες και αναγνώστριες, αποτελεί σταθερά της ζωής: *ars longa vita brevis!* Έπειτα από την κυκλοφορία του τεύχους #17 και καθώς ετοιμαζόμασταν να ασχοληθούμε με την δικτατορία του Μεταξά, μας δημιουργήθηκαν κάποιες αμφιβολίες γύρω από το συνέδριο των ελληνικών φασιστικών οργανώσεων του 1934. Αφού δεν βρίσκαμε τίποτα σχετικό σε βιβλία, περάσαμε λίγο από το καλοκαίρι μας διαβάζοντας τις εφημερίδες της περιόδου. Ε, μπορεί να υποφέραμε κάπως με την καθαρεύουσα, μπορεί να αναγκαστήκαμε σε εποχές κρίσης να αγοράσουμε μεγεθυντικό φακό (3,5 ευρώ) για να βγάλουμε τα ψιλά γράμματα, αλλά μας φαίνεται πως άξιζε τον κόπο. Και για να μην το παιδεύουμε άλλο, ιδού τα νέα μας ευρήματα σχετικά με...

1. Το μεγαλειώδες συνέδριο των ελληνικών εθνικιστικών οργανώσεων

Τον Σεπτέμβριο του 1934 το σύνολο σχεδόν του αστικού τύπου κυκλοφορούσε με μια μεγάλη διαφήμιση στις εσωτερικές σελίδες. Η διαφήμιση έλεγε: "Την 23ην Σεπτεμβρίου ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ: μεγάλη πρωινή εφημερίς"¹. Η εφημερίδα "Κράτος" δεν ήταν πρόχειρη προσπάθεια. Η διαφήμισή της περιλάμβανε "τεράστια αφίσις" στους αθηναϊκούς δρόμους που πρέπει να ήταν εξαιρετικά εντυπωσιακή για την εποχή. Στις 23 του Σεπτεμβρίου του '34 εμφανίστηκε με οκτώ σελίδες εκεί που οι εφημερίδες της εποχής είχαν μόνο τέσσερις και πούλησε κάπου χίλια φύλλα.

Πίσω από την καθημερινή εφημερίδα "Κράτος" βρισκόταν η "Οργάνωση Εθνικό Κυρίαρχο Κράτος". Η ΟΕΚ-Κ είχε μόλις δημιουργηθεί από τα συντρίμια της "Εθνικής Ενώσεως Ελλάς" ("ΕΕΕ") και ατένιζε το μέλλον με αισιοδοξία, βασισμένη στο εξαιρετικό στελεχικό της δυναμικό, όπου μεταξύ άλλων περιλαμβάνονταν:

οι μεγαλοκαρχαρίες τραπεζίτες και φοροκλέφτες αδελφοί Λοβέρδοι, ο υποδιευθυντής της Εθνικής τράπεζας Κορυζής, ο φοροκλέφτης Σταθάτος, ο Αθανασόπουλος. Η "τρίτη κατάσταση" [σ.σ: μάλλον εννοεί ιδιοκτησιακή] της Εστίας με τους αδερφούς Κύρου και με τον μεγαλογιατρό Λόθρο. Οι βασιλικοί σακαράκες [σ.σ: συνώνυμο του "καραβανά" από τα 1934], συνταγματάρχης Σκυλακάκης, οι δυο ταγματάρχες αδελφοί Κουρκουλάκοι, Έλληνες χιτλερικοί δικηγόροι "άρτι αφιχθέντες εκ της Εσπερίας", όπως ο Ευάγγελος Κυριάκης, οι Τριεψηλίτες ηγέτες, βενιζελικοί παλαιοί σακαράκες, Βαλαμάκης, Δημοτάκης, Παπακυριαζής και ο πρωτεργάτης της Ε.Ε.Ε Μίκης Μελάς και άλλοι²

Σπουδές στο γαλανόμαυρο

φασίστες και παρακρατικοί στην κοιτίδα της δημοκρατίας

Δυο μήνες του '34

πώς οι ελληνικές φασιστικές οργανώσεις κανόνισαν συνέδριο και πώς τελικά βρήκαν καλύτερα πράγματα να κάνουν

Ας σημειώσουμε ότι αυτός ο κατάλογος έχει συνταχθεί από τους φασιστολόγους του ΚΚΕ στα 1934, οπότε μπορεί να μην είναι απόλυτα ακριβής. Όπως και να 'χει όμως, στις αρχές του Οκτώβρη του '34 το μέλλον για τις ελληνικές φασιστικές οργανώσεις διαγραφόταν λαμπρό. Ομοψυχία, καθημερινή εφημερίδα, στελέχη με διασυνδέσεις στα σώματα ασφαλείας, στις εφημερίδες, στις τράπεζες, στα κόμματα και στον τύπο, επαρκής χρηματοδότηση... οπότε και σχέδια για το μέλλον! Αυτά καταλαβαίνει κανείς διαβάζοντας στις 11 του Οκτώβρη του 1934 την ανακοίνωση για την "σύμπτυξιν Ενιαίου Εθνικού Μετώπου" να δημοσιεύεται στο "Κράτος" και την χιτλερική "Εστία" των αδελφών Κύρου με πανομοιότυπο κείμενο. Εκεί ανιχνεύεται

εσχάτως σημειούμενη ζωηρά κίνησης, κυρίως εις τους κύκλους της οργάνωσης του Εθνικού Παμφοιτητικού Συλλόγου, ήτις, καθ' α πληροφορούμεθα, ανέλαβεν να αντιμετωπίσει και την νέαν κατάστασιν [ενν. το "αντιφασιστικό μέτωπο" του ΚΚΕ] αποφασιστικώς και διεξάγει συνηνοήσεις μετά των άλλων οργανώσεων προς σύμπτυξιν Ενιαίου Εθνικού Μετώπου.³

Ο "Εθνικός Παμφοιτητικός Σύλλογος" ήταν μια φασιστική οργάνωση που δρούσε στο εσωτερικό των ελληνικών πανεπιστημίων. Το γνωστότερο μέλος της ήταν ο Αλέξανδρος Κανελλόπουλος, γιος του εργοστασιάρχη λιπασμάτων και ταγμένος εθνικιστής που σε λίγα χρόνια θα γινόταν "πολιτικός επίτροπος" της "Εθνικής Οργάνωσης Νεολαίας" του μεταξικού κράτους. Το 1934 ο Κανελλόπουλος ηγούνταν του "Παμφοιτητικού" και πρωταγωνιστεί σε αρκετά επεισόδια με ξυλοφορτώματα εντός του πανεπιστημίου, αφού απ' ό,τι φαίνεται, η παρουσία του αποτελούσε σταθερά κόκκινο πανί για τους αριστερών φρονημάτων συμφοιτητές του. Προφανώς η κοινωνική θέση του αρχηγού και η δραστήρια παρουσία του "Παμφοιτητικού" στα πανεπιστήμια έδιναν στην οργάνωση ηγετικό ρόλο στις προσπάθειες ανασυγκρότησης των ελληνικών φασιστικών οργανώσεων.

Δυστυχώς όμως, όλα τα άλλα ήταν εναντίον τους. Το πρακτικό που αναγγέλλει τη "σύμπτυξιν του ενιαίου εθνικού μετώπου" και τη διεξαγωγή συνεδρίου "τον επόμενο μήνα", έχει ημερομηνία Δευτέρα 22 Οκτώβρη του 1934 και υπογράφεται, ούτε λίγο ούτε πολύ, από 22 διαφορετικές οργανώσεις. Φυσικά το πλήθος των οργανώσεων δεν δείχνει τη ρωμαλέα κατάσταση του ελληνικού παρακράτους, αλλά την πολυκέφαλη φύση του. Ιδού για παράδειγμα μια εκδοχή για το πως προέκυψε η "Οργάνωσις Εθνικοφρόνων Σοσιαλιστών - Τρίαινα", μία από τις γνωστότερες εθνικιστικές οργανώσεις της εποχής η υπογραφή της οποίας κοσμεί την πρώτη εμφάνιση του "Ενιαίου Εθνικού Μετώπου":

Ο Παπακυριαζής, ταγματάρχης και δικηγόρος, ηγέτης των τριεψιλίων της Σαλονίκης κατέβηκε από τη Σαλονίκη κατά τον Απρίλη και πήρε από την "τρίτη κατάσταση" της Εστίας [ενν. της εφημερίδας] 50.000 δραχμές, με την υπόσχεση πως θάδινε και στο παράρτημα της Αθήνας. Ο Παπακυριαζής όμως, φρόντισε μονάχα για τα "στόματα" της Σαλονίκης, δηλαδή για τον εαυτό του. Ο γιατρός Διαμαντόπουλος, ηγέτης του παραρτήματος [της "Ε.Ε.Ε"] της Αθήνας που πρωτοστάτησε στις σκηνές του εκλογικού κέντρου [αναφ. σε επεισόδια των αρχών του 1934], δεν [το] χώνεψε αυτό και άρχισε η φαγωμάρα (...) Από τότες άρχισαν να οργανώνουν στην Αθήνα την "Οργάνωση Εθνικοφρόνων Σοσιαλιστών" με σήμα την Τρίαινα (...) Η συμμορία αυτή έχει τώρα σχέσεις υψηλές και "ψιλές" [ενν. χρηματικές] με το Εθνικόν Σοσιαλιστικόν Κόμμα του Μερκούρη, φίλου και συνεργάτη του Κονδύλη (...)⁴

Διαφήμιση του "Κράτους" στην "Εστία" τότε που ακόμη τα είχανε καλά, 14/9/1934.

Η συγκέντρωση των εθνικά ευαίσθητων για το θέμα της "Βορείου Ηπείρου", 15/11/1934.

Όσο για τις άλλες οργανώσεις του “μετώπου”, θα παραθέταμε έναν κατάλογο αν δεν φοβόμασταν μήπως οι αναγνώστες βαρεθούν μέχρι θανάτου (μην ανησυχείτε πάντως, το “Λύκειον Ελληνίδων” έδινε βροντερό παρόν!)⁵. Θα πρέπει πάντως να επισημάνουμε το σημαντικό γεγονός ότι η υπογραφή ΟΕΚΚ λάμπει δια της απουσίας της. Δεν είχαν περάσει δέκα μέρες από τότε που το “Κράτος” δημοσίευε κοινό κείμενο με την “Εστία” και οι ελληνικές φασιστικές οργανώσεις είχαν προλάβει να φάνε τα μoustάκια τους! Πράγματι, στις 21 του Οκτώβρη, η “Εστία”, εκτός από πικρά παράπονα που ο Κανελλόπουλος και οι φίλοι του είχαν αρπάξει κάτι φάπες στα Προπύλαια από “κομμουνιστικά στοιχεία”, περιλάμβανε και ορισμένα “καρφιά” προορισμένα για την πλάτη των συναγωνιστών της ΟΕΚΚ:

(...) όταν λοιπόν η Πατριωτική Νεολαία εκδηλώνει τας ανησυχίας της δια την Ελλάδα (...) δεν δικαιούμεθα ούτε να μειδιώμεν περιφρονητικώς, ούτε να αντιδρώμεν με επιφυλάξεις και αντιρρήσεις (...) Άλλως δεν κάμνομεν τίποτε άλλο παρά να ενισχύωμεν το απειλητικώς ορθούμενον ήδη ενιαίον αντεθνικόν μέτωπον.⁶

Το “Κράτος”, που δεν άφηγε τίποτα να πέσει κάτω, απάντησε την επόμενη:

(...) διαφωνούμεν βασικώς, τόσο με τους οργανωτάς του εθνικού μετώπου, όσον και με την απογευματινή “Εστία” (...) έχουμε σοβαράς επιφυλάξεις αν κρίνωμεν από τον ατελείωτον κατάλογον των συμμετεχόντων συλλόγων, οργανώσεων, σωματείων, ομάδων, ατόμων και από τας εμφανισθείσας ήδη διαμάχας -τόσον ελληνικά- (...) Πολύ φοβούμεθα ότι η τεραστία αυτή υπόθεσις με την (...) διαμάχη για τα προσωπικά και τα άλλα παρεμφερή εις τοιαύτας ανομοιογενείς ενώσεις ζητήματα, θα αποτύχη παταγωδώς (...)⁷

Σαν το σαράκι τα “προσωπικά ζητήματα” κατέτρωγαν τον υγιή εθνικό κορμό στην κατά τα άλλα δίκαιη μάχη του με την “κομμουνιστική απειλή”! Μόνο που αν τα κοιτάξει κανείς από κοντά, θα διαπιστώσει ότι ούτε προσωπικά ήταν αυτά τα ζητήματα, ούτε αμελητέα. Αντιθέτως, επρόκειτο περί ζητημάτων που βρίσκονταν στην καρδιά των δυσλειτουργιών, όχι μόνο των ελληνικών φασιστικών οργανώσεων, αλλά και του ελληνικού κράτους.

2. Νοέμβρης του 1934: Οι ελληνικές φασιστικές οργανώσεις δίνουν σκληρές μάχες

Τελικά το “πρώτο συνέδριο των ελληνικών εθνικιστικών οργανώσεων” κανονίστηκε για τις 16 Νοεμβρίου του 1934... και δεν έγινε ποτέ! Μέσα στο Νοέμβρη, οι οργανώσεις βρήκαν πολύ σοβαρότερα ζητήματα να ασχοληθούν. Ήταν όλα τους ενδεικτικά της φύσης των συγκεκριμένων σχηματισμών.

i. Επιχείρηση “να πάρουμε τη Βόρειο Ήπειρο”

Όπως έδειξαν τα χρόνια που ακολούθησαν, το ελληνικό κράτος, εκτός από την “κομμουνιστική απειλή”, είχε και κάποιες εμμονές πολύ διαφορετικής τάξεως. Τον Νοέμβρη του 1934 για παράδειγμα, αποφάσισε να επιλύσει ορισμένους εκκρεμείς λογαριασμούς με το αλβανικό κράτος. Τα χρόνια που πέρασαν δεν έχουν εμπλουτίσει το ρεπερτόριο των αφορμών για τσαμπουκάδες με τους γείτονες, οπότε το μεγάλο ζήτημα για άλλη μια φορά ήταν η καταπίεση της ελληνικής μειονότητας από το αλβανικό κράτος. Πιο συγκεκριμένα, το ελληνικό κράτος απαιτούσε η μειονότητα να επιλέγει “η ίδια” (δηλαδή οι ελληνικές μυστικές υπηρεσίες) τους δασκάλους που θα δίδασκαν στα σχολεία της, ενώ το αλβανικό κράτος επέμενε ότι θα πρέπει να τους επιλέγει το ίδιο.

Όλους τους μήνες του Φθινοπώρου, με κορύφωση τον Νοέμβριο, οι ελληνικές εφημερίδες γέμιζαν με τερατολογίες για τα πάθη της ελληνικής μειονότητας, τόσο τραβηγμένες που, όταν η κατάσταση άρχισε να εκτονώνεται, διαψεύδονταν από τις ίδιες στήλες όπου πρωτίτερα καταγράφονταν⁸. Βέβαια, τόσο οι σχετικές τερατολογίες, όσο και η γενικότερη κρατική κινητοποίηση, είχαν να κάνουν με την ανακίνηση ενός από τους πάγιους στόχους του ελληνικού ιμπεριαλισμού, δηλαδή την κατάκτηση της Νότιας Αλβανίας. Πολύ γρήγορα εμφανίστηκαν ένα σωρό “σύλλογοι Βορειοηπειρωτών” που μάζευαν από λεφτά μέχρι όπλα και δήλωναν έτοιμοι για “ανεπίσημες επιχειρήσεις” εντός του Αλβανικού εδάφους.

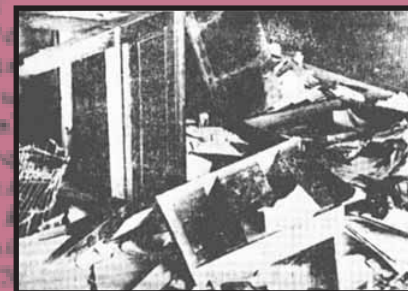
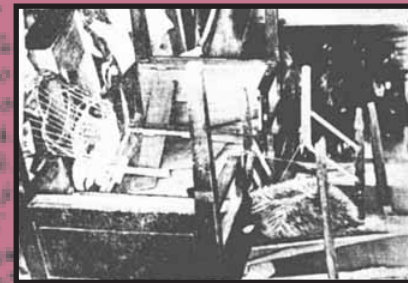
Μέσα σε όλα αυτά, οι φασιστικές οργανώσεις που, υπό την αιγίδα του “Παμφοιτητικού” υποτίθεται ότι ετοιμάζονταν για το μεγάλο τους συνέδριο, αποφάσισαν να το ματαιώσουν στα βουβά και στη θέση του να πραγματοποιήσουν ένα “παλλαϊκό συλλαλητήριο” στο κέντρο της Αθήνας. Πράγματι, το συλλαλητήριο έλαβε χώρα στο θέατρο Ολυμπία στις 14 Νοεμβρίου του 1934. Παρότι είχε ανακοινωθεί μόλις δύο ημέρες πριν από την πραγματοποίησή του, η παρουσία του εμπορικού επιμελητηρίου μεταξύ των διοργανωτών σήμαινε πως κατά τη διάρκεια του συλλαλητηρίου τα μαγαζιά της Αθήνας παρέμειναν κλειστά. Επίσης, οι ιδιοκτήτες λεωφορείων διέκοψαν τα δρομολόγια “επί πενταλέπτω”. Τέλος, η “Ελληνική Κινηματογραφική Ένωσις” διέκοψε το πρόγραμμα για ένα λεπτό κατά το οποίο, αντί για ταινία, στις οθόνες προβάλλονταν οι λέξεις “Βόρειος Ήπειρος” σε λευκό φόντο με συνοδεία το χρρρ της μηχανής (προσπαθήστε να φανταστείτε το απόκοσμο θέαμα!).

Σύμφωνα με κάποιες εκτιμήσεις, γύρω και μέσα στο θέατρο παραβρέθηκαν κάπου 7.000 άτομα, ένα ζωντανό ακροατήριο “το οποίον επεκρότει δια χειροκροτημάτων και ενθουσιωδών εκδηλώσεων τας προτροπάς περί αμέσου δράσεως και μάλιστα ενόπλου”. Μετά την πορεία, οι συγκεντρωμένοι “συγκροτήσαντες διαδήλωσιν, κατημύθηθησαν προς την Ιταλικήν και την Αλβανικήν πρεσβείαν”⁹, πέταξαν πέτρες στους μπάτσους που τις φρουρούσαν και αποχώρησαν ανενόχλητοι αφού πέτυχαν μερικούς.

Οι λόγοι του πεσίματος στην Ιταλική πρεσβεία δεν αποτελούν μυστήριο. Σε έξι χρόνια (το 1940) η Νότιος Αλβανία θα γινόταν πεδίο μάχης και διαφιλονικούμενο έπαθλο μεταξύ του ελληνικού και του ιταλικού κράτους και αυτό αρκεί για να καταλάβει κανείς τα πάντα. Εν τω μεταξύ, και για να ξαναγυρίσουμε στα δικά μας, από τις φασιστικές οργανώσεις που ετοιμάζονταν για συνέδριο αλλά τελικά προτίμησαν να οργανώσουν το “εθνικώς χρήσιμον” συλλαλητήριο, έλειπε μία: Η “Οργάνωσις Εθνικοφρόνων Σοσιαλιστών - Τρίαινα”.¹⁰

ii. Επιχείρηση “πάταξη της κομμουνιστικής απειλής”.

Πράγματι, φαίνεται πως οι φασίστες της “Τρίαινας”, με κάποιον τρόπο που μας διαφεύγει αλλά σίγουρα περιλαμβάνει τις σχέσεις τους με την αστυνομία, σβέλτα εγκατέλειψαν τις ψευδαισθήσεις μεγαλείου και τα συνέδρια και απέκτησαν μια αποστολή πιο ταιριαστή στη φύση της οργάνωσής τους. Τη νύχτα της 16ης προς την 17η Νοεμβρίου του 1934, αντί να προετοιμάζονται πυρετωδώς για το συνέδριο, οι “Τριαϊνίτες” ήταν απασχολημένοι να σέρνονται γύρω από τα γραφεία του “Ριζοσπάστη”. Η νυχτερινή τους επίθεση έγινε σε συνεργασία με την αστυνομία και είχε τις επιτυχίες και τις αποτυχίες της. Για να ξεκινήσουμε από τις αποτυχίες, είκοσι φασίστες της Τρίαινας εξοπλισμένοι με σιδερογροθιές κατέφθασαν στα γραφεία, ανέβηκαν τις σκάλες και ανακάλυψαν ότι δεν ήταν άδεια, αντιθέτως φυλάσσονταν από έναν ιδιόμορφο για εφημερίδα συνδυασμό κάπου 30 λιμενεργατών, αχθοφόρων, οικοδόμων και φοι-

Τα γραφεία του Ριζοσπάστη μετά τη νυχτερινή επιδρομή μπάτσων και φασιστών, 18/11/1934.

Τους φασίστες δεν τους είχαν σε εκτίμησι: Περιγραφή της επιδρομής στον Ριζοσπάστη 18/11/1934. Τα συνοδευτικά κείμενα ήταν ανάλογου ύφους.

τητών οι οποίοι τους υποδέχθηκαν με ματσούκια, ξύλα και πέτρες. Αποτέλεσμα άτακτη υποχώρηση, ορισμένες ταυτότητες της Τρίαινας που παρακρατήθηκαν στα γραφεία, δύο φασίστες τραυματίες και ορισμένοι αιχμάλωτοι, προφανώς για φιλική ανάκριση.

Για να περάσουμε και στις επιτυχίες, άμεσα ακολούθησε έφοδος κάποιων εκατοντάδων ανδρών της ελληνικής αστυνομίας που, προφανώς ειδοποιημένοι, παραδοκούσαν κάπου κοντά. Η πολιορκία του κτιρίου κράτησε περίπου τρεις ώρες κατά τη διάρκεια των οποίων στους τοίχους σφηνώθηκαν από 300 έως 2.000 σφαίρες, αναλόγως του ποια εφημερίδα διαβάζει κανείς. Όταν τελικά οι μπάτσοι τα κατάφεραν να μπουν στο κτίριο, ούτε ένας από τους υπερασπιστές του δεν αποχώρησε όρθιος. Η αποστολή ολοκληρώθηκε με συστηματική ολονύκτια καταστροφή ολόκληρης της υποδομής της εφημερίδας και του κτιρίου με κασμάδες και σφυριά. Η σούμα εκείνης της νύχτας ήταν 10 μπάτσοι ελαφρά τραυματίες, τρεις κομμουνιστές βαριά τραυματίες (ο ένας με βγαλμένο μάτι), γύρω στους τριάντα κομμουνιστές ελαφρά τραυματίες (όποιοι δεν υπέγραψε δήλωση αποκήρυξης του κομμουνισμού προφυλακίστηκε) και τέλος, ολόκληρο το κτίριο σε όροφο του οποίου στεγαζόταν η εφημερίδα κατεστραμμένο "έως και τα κουφώματα και τους σοβάδες, έως και τον ανελκυστήρα, έως και τον κεντρικό λέβητα της θέρμανσης".¹¹

Προφανώς η όλη επιχείρηση ήταν μια προσπάθεια βίαιης παρακρατικής απαγόρευσης της κυκλοφορίας της εφημερίδας. Ακόμη και αν η συγκεκριμένη προσπάθεια απέτυχε (με κάποιο τρόπο ο Ριζοσπάστης τα κατάφερε να μην χάσει ούτε μία ημέρα κυκλοφορίας), το γεγονός δεν ήταν μεμονωμένο. Από το 1929 και μετά, η διανομή της εφημερίδας και γενικά η δράση όλων των κομμουνιστικών οργανώσεων διερχόταν από διάφορα στάδια παρανομίας. Μία εβδομάδα μετά την επίθεση των μπάτσων για παράδειγμα, η γενική απεργία που διοργάνωσαν τα εργατικά κέντρα "ενάντια στον φασισμό και τον επερχόμενο πόλεμο" συνοδεύθηκε από απαγόρευση των συγκεντρώσεων και μικρές συγκρούσεις με την αστυνομία σε ολόκληρη την πόλη. Είναι προφανές ότι πολύ πιο σκοτεινές και πολύ πιο ισχυρές δομές από τις φασιστικές οργανώσεις δούλευαν στους δρόμους της Αθήνας το 1934.

iii. Επιχείρηση "οι κάσες της Εθνικής Τραπέζης"

Όπως είδαμε παραπάνω, η ΟΕΚΚ στέρησε το συνέδριο των φασιστικών οργανώσεων από το εκλεκτό στελεχικό της δυναμικό φοβούμενη τις καταστρεπτικές επιδράσεις των "προσωπικών διαφορών". Το είδος αυτών των "προσωπικών διαφορών" ξεκαθαρίζει κάπως αν έχει κανείς την υπομονή να κοιτάξει τα επόμενα φύλλα της εφημερίδας της οργάνωσης. Πράγματι, το "Κράτος" ξεκίνησε τη διαδρομή του σαν κλασική εφημερίδα της εποχής (αν δεν το φανταζόσασταν, σας λέμε ότι ήταν όλες ακροδεξιές). Η αρθρογραφία κάλυπτε τα εγχώρια ζητήματα με αιχμή τα εθνικά, περιλάμβανε ενθουσιώδη ρεπορτάζ γύρω από το γερμανικό ναζιστικό θαύμα, ενώ ξεχώριζε η σειρά άρθρων (η πατρότητα των οποίων πιθανότατα ανήκει στον Γ. Φεσόπουλο, πρώτο αρχηγό των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών) με γενικό τίτλο "Αι ξένα προπαγάνδα: Η μυστική και ύπουλος δράση των".

Πολύ γρήγορα όμως, η εφημερίδα ανακάλυψε ένα καινούριο θέμα - την σκανδαλολογία και την καταγγελία του "σάπιου ελληνικού κράτους". Η τακτική που ακολουθούσαν οι υπεύθυνοι ήταν αξιοσημείωτα όμοια με τις αντίστοιχες σημερινές: Προαναγγελία της ενασχόλησης με το "σκάνδαλο" στην πρώτη σελίδα της προηγούμενης ώστε να ειδοποιηθούν οι ενδιαφερόμενοι και να γίνουν τα νταραβέρια - αποκάλυψη του "σκανδάλου", πολλές φορές με φρασεολογία που καταλαβαίνουν μόνο οι μυημένοι - διατήρηση του "σκανδάλου" στην επιφάνεια εφόσον τα νταραβέρια δεν πάνε καλά - κλπ κλπ. Η ενασχόληση της εφημερίδας της ΟΕΚΚ με τα "σκάνδαλα" ξεκινάει ταυτόχρονα με την αναγγελία της "συμπήξεως του Εθνικού Μετώπου" και συγκεκριμένα στις 12 του Οκτώβρη, με την καταγγελία των ύποπτων σχέσεων μεταξύ υπουργείου οικονομικών και συγκεκριμένων "εισαγωγέων" τους οποίους "το υπουργείο κατέστησε προνομιούχους". Παρεμπιπτόντως, η έκθεση του σκανδάλου συνοδεύεται από την ειδηση και τις αιτίες της αποχώρησης του Μίκη Μελά, παλιού "πρωτεργάτη της ΕΕΕ" και βραχύβιου εξεχοντος στελέχους της ΟΕΚΚ:

Ο κ. Μελάς έλαβε αφορμή να κρίνει ότι παρεξέκλιναμεν των ηθικών αρχών μας διότι ανηγγείλαμεν χθες αποκάλυψιν αστόχων ενεργειών του κ. Υπουργού της Εθνικής Οικονομίας [σ.σ. του Γ. Πεσμαζόγλου], γυναικαδέλφου του κ. Μελά, αποκάλυψιν εις την οποίαν και προβαίνομεν σήμερον (...)¹²

Τις μέρες που ακολούθησαν, η αποκάλυψη των "σκανδάλων" συνεχίστηκε και κορυφώθηκε κατά τη διάρκεια του Νοέμβρη του 1934. Εκείνον τον μήνα το έθνος πληροφόρηθηκε ότι ο έμπορος όπλων κύριος Μποδοσάκης ήταν "ο μοναδικός Έλληνας" του οποίου τα δάνεια η Εθνική Τράπεζα είχε συμφωνήσει να μετατρέψει σε δραχμές από στεργλίνες ακριβώς έπειτα από τη στιγμιαία υποτίμηση της στεργλίνας έναντι της δραχμής, τότε που η Αγγλία εγκατέλειψε τον κανόνα του χρυσού. Επίσης το κατακριτέο φαινόμενο "ο διοικητής της Εθνικής Τραπέζης να είναι και διοικητής της Κτηματικής τραπέζης, πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της Ηλεκτρικής Εταιρείας, της τηλεφωνικής, της Εμπορικής τραπέζης, της εταιρείας "Προμηθείς" και 15 άλλων Εταιρειών", ενώ αρχικά δεν ήταν παρά ένας "υπαλληλίσκος του λογιστηρίου" των 900 δραχμών. Επίσης τις χρηματοδοτήσεις μέσω των οποίων η Εθνική Τράπεζα εξαγόραζε την αισιπή ολόκληρου του τύπου. Όσο για τις σχέσεις μεταξύ των ελληνικών φασιστικών οργανώσεων, το δημοσίευμα της 15ης του Νοέμβρη (παραμονή του υποτιθέμενου "εθνικιστικού συνεδρίου") που αποκάλυπτε ότι η Αγροτική Τράπεζα έδινε δάνεια σε αγρότες για την αγορά λιπασμάτων μόνο αν αυτά τα λιπάσματα προέρχονταν από το εργοστάσιο Κανελλόπουλου, σίγουρα δεν βοήθησε τις σχέσεις των συμφερόντων που βρίσκονταν πίσω από την ΟΕΚΚ με τον "Παμφοιτητικό" του υιού Κανελλόπουλου.

Η εκ των έσω γνώση της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος της μεσοπολεμικής Ελλάδας ίσως να έχει να κάνει με την κατά "Ριζοσπάστη" συμμετοχή στην ΟΕΚΚ του υποδιοικητή της Εθνικής Α. Κορυζή, ίσως και όχι. Το σίγουρο πάντως είναι ότι η κατά τα άλλα ναζιστική εφημερίδα "Κράτος", μέσα στον πρώτο μήνα της έκδοσής της, προσανατολίστηκε στην εβδομαδιαία καταγγελία των πεπραγμένων της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος και ειδικά του τότε διοικητή της, Ιωάννη Δροσόπουλου. Αυτός ο κύριος Δροσόπουλος δεν ήταν τυχαίο πρόσωπο. Σταθερός διοικητής της Εθνικής Τραπέζης από το 1928 έως το 1939, σε μια περίοδο που, σύμφωνα με έναν από τους λιγότερο γνωστούς αφορισμούς του Βενιζέλου, "δίχως το στρατό και την Εθνική τράπεζα δεν δύναται να κυβερνηθεί η χώρα", ο Δροσόπουλος θεωρούνταν ένας από τους ισχυρότερους ανθρώπους στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τους ιστορικούς, ο Δροσόπουλος διακρίθηκε κρατώντας "ανοιχτές τις κάσες της ΕΤΕ όπου έκρινε, με ιδιαίτερη αδυναμία σε επιχειρηματίες της εμβέλειας του Μποδοσάκη, των Κανελλόπουλων και των Κατσάμπα-Στράτου [της Πειραικής Πατριάκης]"¹³.

Λάφυρα από την επίθεση των φασιστών. Δημοσιεύθηκαν πρωτοσέλιδα στις 21/11/1934

Δίπλα στο παραπέτασμα που ανασκόνεται και αποκάλυπτε τον Μποδοσάκη, έτερον αξιόλογο άρθρον με τίτλο "Η κατάργοις των τάξεων και η πιλερική πολιτική", 3/11/1934.

Οι "τρεις διαφθορες της χώρας". Στη μέση μια σπάνια φωτογραφία του διοικητή της Εθνικής τράπεζας που απέφυγε επιμελώς τη δημοσιότητα. Κράτος 25/10/1934.

Δεν είναι μεγάλο άλμα να υποθέσουμε πως οι “ανοιχτές κάσες” προς “εκεί που έκρινε” ο Δροσόπουλος, ήταν ταυτόχρονα κλειστές προς άλλες μεριές. Και θα μπορούσαμε από εδώ, με περισσότερη δουλειά και περισσότερο χώρο στη διάθεσή μας, να βρούμε την πηγή της δυσαρέσκειας των ιθυνόντων του “Κράτους” και να μαντέψουμε το είδος των συμφερόντων που χέρι χέρι με την εθνική καούρα συσπειρώνονταν πίσω από τις φασιστικές οργανώσεις της εποχής. Το σίγουρο και το αναμενόμενο πάντως είναι ό-τι, καθώς οι καταγγελλείς κλιμακώνονταν, η ΟΕΚΚ διαλυόταν. Προφανώς αυτή η διάλυση, όπως και γενικώς οι έριδες των φασιστικών οργανώσεων του μεσοπολέμου, ακολουθούσε το μοτίβο της αποχώρησης του Μίκη Μελά: στο φεουδαρχικού τύπου περιβάλλον της μεσοπολεμικής ελληνικής αστικής τάξης, ένα συμφέρον που προωθούνταν σήμαινε ένα συμφέρον που πλήττονταν κι έναν “γυναίκαδελφό” που παρεξηγούνταν... Τελικά το “Κράτος” διέκοψε την έκδοσή του τον Γενάρη του 1935 και τα εκλεκτά στελέχη που είχαν απομείνει στην ΟΕΚΚ επιφυλάχθηκαν για το μέλλον. Κατά τα άλλα, η ζωή τράβηξε την ανηφόρα. Στις 10/12/1934, ο Διαμαντόπουλος της Τρίαινας εντοπίστηκε στα Προπύλαια του πανεπιστημίου και από εκεί μετέβη “εις τον σταθμόν των α’ βοηθειών” έπειτα από σχετική περιποίηση¹⁴.

3. Το 1934 και η “ρευστότης”

Τελικά λοιπόν, όλο και κάτι έκαναν οι ελληνικές φασιστικές οργανώσεις γύρω στις 16 Νοεμβρίου του 1934, μόνο που δεν ήταν συνέδριο! Ο “Παμφοιτητικός” και οι φίλοι του διοργάνωσαν πολεμικό αντι-αλβανικό και αντι-ιταλικό συλλαλητήριο, η “Τρίαινα” βοήθησε την αστυνομία στην καταστροφή των γραφείων του Ριζοσπάστη και η “ΟΕΚΚ” κατήγγειλε τον πατέρα του αρχηγού του “Παμφοιτητικού” για ανίερους συμμαχίες με την Αγροτική τράπεζα. Όλοι τους είχαν δουλειές με φούντες, αν και όχι ακριβώς με στόχο την “εθνικοσοσιαλιστική επανάσταση”.

Σε προηγούμενα τεύχη, είδαμε τους τρόπους με τους οποίους η “ΕΕΕ”, δηλαδή η κορυφαία ελληνική εθνικιστική οργάνωση του μεσοπολέμου κατέρρευσε σαν χάρτινος πύργος μεταξύ 1933 και 1934 μόλις το κράτος και οι τράπεζες της έκοψαν τις επιχορηγήσεις¹⁵. Η σούπα των ελληνικών φασιστικών οργανώσεων που προέκυψε από αυτή την κατάρρευση φαίνεται πως αρχικά ένωσε την απουσία της “ΕΕΕ” σαν κενό. Και το “συνέδριο” που μας απασχόλησε, ήταν μια πρόχειρη προσπάθεια ανασύστασης μιας κεντρικής οργάνωσης του “παρά” του κράτους. Τόσο πρόχειρη που τελικά αποδείχθηκε αδύνατη. Ο Νοέμβρης του 1934 έδειξε πως, αν και η σούπα των ελληνικών φασιστικών οργανώσεων ήταν ικανή να προσανατολιζέται και να συνδράμει στην εξέλιξη βασικών ζητημάτων του ελληνικού καπιταλισμού (η εξωτερική επιθετικότητα, η κομμουνιστική απειλή, οι ενδοαστικές έριδες), ταυτόχρονα παρέμενε σούπα. Διχασμένες από συμφέροντα και διαφορετικές κρατικές και κεφαλαιακές τακτικές, οι ελληνικές φασιστικές οργανώσεις, αντί για συνέδριο έκαναν τελικά ό,τι καταλάβαιναν. Δηλαδή ό,τι τους έλεγαν τα αντικρουόμενα συμφέροντα που τις ήλεγχαν.

Δεν ήταν οι μόνοι οργανισμοί της ελληνικής άρχουσας τάξης που έπρατταν παρομοίως. Πράγματι, όταν μιλάμε για τη σούπα των φασιστικών οργανώσεων, δεν πρέπει να ξεχνάμε το καζάνι -τη γενική πολιτική κατάσταση που αποτελούσε τον βασικό καμβά της εποχής που συζητάμε. Ενώ ο πόλεμος κατέφθανε, το Ελληνικό κράτος ακόμη αδυνατούσε να αναμορφώσει τα χαρακτηριστικά που, δυο δεκαετίες πριν, το είχαν οδηγήσει στον “εθνικό διχασμό”. Για παράδειγμα, ένα μόλις χρόνο πριν, ένας χαρακτηριστικός της εποχής συνδυασμός μπάτσων και “ανθρώπων του κοινού ποινικού δικαίου” είχε αποπειραθεί να δολοφονήσει τον Βενιζέλο, αλλά αυτό το εντυπωσιακό γεγονός δεν είναι παρά ενδεικτικό του πολύ ευρύτερης εμβέλειας γεγονότος ότι η ελληνική αστική τάξη απλά δεν μπορούσε να καταλήξει σε μια ισορροπία μεταξύ των διαφορετικών συμφερόντων που την αποτελούσαν. Με αυτή την έννοια, η εικόνα της Εθνικής Τράπεζας που “ανοίγει τις κάσες της” προς τα εκεί που γουστάρει ο διοικητής της (και φυσικά οι φίλοι του), είναι πολύ πιο ενδεικτική της κατάστασης του ελληνικού κράτους από την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου. Αν προσθέσει κανείς τις απεργίες που πύκνωναν σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια και πάνω απ’ όλα τα σύννεφα του πολέμου που μαζεύονταν ευκρινώς πάνω από την Ευρώπη, καταλαβαίνει τους λόγους για τους οποίους η περίοδος για την οποία συζητάμε αποτελεί τον εφιάλτη οποιουδήποτε μαθητή έχει προσπαθήσει να απομνημονεύσει την ιστορία της: Ρευστότης! Είναι το όνομα που δίνουν οι αστοί στην κατάσταση που περιγράφει ο Γκράμσι στην πασίγνωστη φράση του με το παλιό που έχει πεθάνει, το καινούριο που δεν έχει ακόμη γεννηθεί και τα “νοσηρά φαινόμενα” που επικρατούν ενδιάμεσα.

Οι ελληνικές εθνικιστικές οργανώσεις, όπως εμφανίστηκαν από το 1934 έως το 1936, δεν ήταν ακριβώς πολιτικές οργανώσεις: περισσότερο αποτελούσαν ένα ακραία χαρακτηριστικό κομμάτι των “νοσηρών φαινομένων” του Γκράμσι. Και εδώ βρίσκονται οι μεθοδολογικές αιτίες πίσω από τις ανακριβείες που σας παραθέσαμε δύο τεύχη πριν. Είναι λάθος να υποθέτει κανείς την ύπαρξη “αυτόνομων φασιστικών δομών” όταν εκείνο που στην πραγματικότητα χαρακτηρίζει, όχι τον “εθνικιστικό χώρο” ειδικώς, αλλά την ελληνική αστική τάξη γενικώς, ήταν ένα ρευστό πέλαγος ατομικών και στην καλύτερη περίπτωση φεουδαρχικά οργανωμένων συμφερόντων που έψαχναν σχεδόν στα τυφλά τους τρόπους να οργανωθούν ενάντια στην κομμουνιστική απειλή, να αντιπαλέψουν τα συμφέροντα των αντίπαλων φέουδων και ταυτόχρονα να προετοιμαστούν για έναν επερχόμενο παγκόσμιο πόλεμο με τους ομοίους τους. Σήμερα ξέρουμε πως όλα αυτά τα ζητήματα ξεπεράστηκαν -βίαια όσο και προσωρινά- με την εγκαθίδρυση μιας φασιστικής δικτατορίας με τα όλα της. Τότε ήταν που ο καθένας από τους κατεργαράιους που μας απασχόλησαν παραπά-νω βρήκε επιτέλους τον πάγκο του μαζί με όλους τους υπόλοιπους του σιναφιού του, τότε ήταν που το πραγματικό συνέδριο του ελληνικού φασισμού έλαβε επιτέλους χώρα. Και από τότε ήταν που η χώρα μπόρεσε επιτέλους να βαδίσει απρόσκοπτα προς το γενικευμένο μακελειό.

Κατά τα άλλα, το Φθινόπωρο του 1934, χρόνος του υποτιθέμενου “συνεδρίου των φασιστικών οργανώσεων”, δεν είναι ακριβώς μια κομβική στιγμή του ελληνικού καπιταλισμού. Είναι όμως μια σύντομη και ξεχασμένη ιστορική περίοδος κατά τη διάρκεια της οποίας όλα τα ζητήματα που απασχολούσαν, όχι τις φασιστικές οργανώσεις ειδικά, αλλά την μεσοπολεμική ελληνική αστική τάξη γενικά, βρέθηκαν ταυτόχρονα στο προσκήνιο με τρόπο εκρηκτικό όσο και διδακτικό. Και είναι γι’ αυτό που επιστρέψαμε εκεί.

Σημειώσεις

1. Για παράδειγμα, Εστία 14/9/1934.
2. “Οι Φασιστικές Συμμορίες”, Ριζοσπάστης 20/11/1934. Ο Αλέξανδρος Κορυζής, εκτός από διοικητής της Εθνικής το 1939, έκανε και πρωθυπουργός για κάτι σύντομες και δύσκολες ώρες του 1941. Από τους αδερφούς Λοβέρδου, ο ένας ήταν διοικητής της Λαϊκής τράπεζας και ο άλλος υπήρξε υπουργός οικονομικών κατά τη διάρκεια της ταρταμένης δεκαετίας του '30. Για το πως διάφορα από τα υπόλοιπα ονόματα που αναφέρονται στελέχωσαν το μεταξικό κράτος, τη λεγόμενη “δωσιλογική κυβέρνηση” και τα “τάγματα ασφαλείας υπαίθρου”, τα είπαμε στο τεύχος #17.
3. “Προς Σύμπηξιν Ενιαίου Εθνικού Μετώπου”, Κράτος και Εστία 11/10/1934.
4. Πάντως ο ίδιος ο Διαμαντόπουλος, παρότι παρακάτω κατηγορείται έως και για την “διαφθορά μιας νοσοκόμας που αυτοκτόνησε”, είχε λαμπρό μέλλον. Έφτασε μέχρι αντιπρόεδρος της Βουλής (το 1964 με κυβέρνηση κέντρου) και η Τρίαινα είναι σήμερα αναγνωρισμένη ως “αντιστασιακή οργάνωση”. Το απόσπασμα είναι από το άρθρο “Τα Σκοτεινά Παρασκήνια των Φασιστικών Συμμοριών”, Ριζοσπάστης 19/11/1934. Για την ιστορία, 50.000 δραχμές = τεσσάρων χρόνων μισθού κατώτερου τραπεζικού υπαλλήλου της εποχής.
5. “Το πρακτικό της Συμπήξεως του Κοινού Εθνικού Μετώπου”, Εστία 23/10/1934.
6. “Περί Εθνικού Μετώπου”, Εστία 21/10/1934.
7. “Εθνικόν Μέτωπον”, Κράτος 22/10/1934.
8. Για παράδειγμα: “Το Αλβανικόν γραφείον τύπου ανακοινοί: Η Αλβανική δημοσία γνώμη επληροφρήθη με οδυνηράν έκκληξιν την φανταστικόν είδησιν, την δημοσιευθείσαν υπό του ελληνικού τύπου περί δήθεν δολοφονίας πέντε πρώην διδασκάλων, ανηκόντων εις τας σχολάς της ελληνικής μειονότητος. Η είδησις αύτη, δημοσιευθείσα σκοπίμως προς δυσφήμισιν της Αλβανίας εις το εξωτερικόν είναι απολύτως ψευδής...”, στο άρθρο “Η Αλβανία ανήγειλεν επισήμως εις την Κ.Τ.Ε [Κοινωνία των Εθνών] ότι επανήρξισε κανονικώς η λειτουργία των ελληνικών σχολείων εν τη Βόρειω Ήπειρω”, Πρωϊτα 17/11/1934.
9. “Το χθεσινόν συλλαλητήριον διαμαρτυρίας δια τας αλβανικάς διώξεις εν Βόρειω Ήπειρω”, Η πρωϊα, 15/11/1934. Όπως ανακαλύπτουμε διαβάζοντας τα φύλλα των επόμενων ημερών, τα συλλαλητήρια συνεχίστηκαν και σε άλλες πόλεις, πάντα συνδεδεμένα με επιθέσεις στα κατά τόπους ιταλικά προξενεία. Μετά από αυτή την έξαρση εθνικιστικής γυμναστικής το ζήτημα ξεφούσκωσε και μπορεί να ασχοληθούμε μαζί του κάποια άλλη φορά.
10. “Το σημερινόν παλλαϊκόν συλλαλητήριον για το Βορειοηπειρωτικόν”, Η Πρωϊα, 14/11/1934.
11. Άρθρα δημοσιεύματα του “Ριζοσπάστη” και της “Πρωϊας” από τις 17/11/1934 και για τις δέκα επόμενες ημέρες.
12. “Ένα Ακόμη Σκάνδαλον”, Κράτος 12/10/1934.
13. “Ιωάννης Δροσόπουλος: Ο τραπεζίτης που έφταξε την Ελληνική Βιομηχανία”, Ημερησία, 29/3/2008
14. “Η απεργία των φοιτητών φιλοσοφίας”, Πρωϊα 11/12/1934.
15. Ασχοληθήκαμε με την ιστορία των “τριών έπιλον” στα τεύχη #16 και #17 του περιοδικού που κρατάτε στα χέρια σας.